

رابطه سبک های هویت و عزت نفس با عملکرد تحصیلی دانش آموزان

پیش دانشگاهی شهرستان ایزه

مهدی مال ویرانی^۱

۱. کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند، خراسان جنوبی، ایران. (نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، دوره دوم، شماره نهم، تیر ماه ۱۳۹۶، صفحات ۲۶-۲۸

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه سبک های هویت و عزت نفس با عملکرد تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی است. این پژوهش از نوع پژوهش های توصیفی-همبستگی (غیر آزمایشی) است. در نمونه ای متشکل از ۲۲۲ دانش آموز (۱۴۷ دختر و ۷۵ پسر) که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای انتخاب شدند سبک های هویت برزونسکی (۱۹۸۹) و پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت (۱۹۶۷) اجرا شد. سپس رابطه سبک های هویت و عزت نفس با عملکرد تحصیلی و مقایسه این مؤلفه ها در جنسیت و رشته ای مختلف مورد بررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که سبک های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم / اجتنابی با عملکرد تحصیلی رابطه معناداری دارند. عزت نفس و عملکرد تحصیلی دارای رابطه معناداری بودند. سبک هویت تعهد و عزت نفس با هم دارای رابطه معناداری بودند. همچنین رشته های مختلف در مقوله سبک هویت سردرگم/اجتنابی تفاوت داشتند و نهایتاً عزت نفس دانش آموزان در رشته های مختلف مورد پژوهش به طور معناداری متفاوت بودند. در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد که سبک های هویت و عزت نفس دانش آموزان، عملکرد تحصیلی آنان را تبیین می نماید.

کلید واژه: سبک های هویت، عزت نفس، عملکرد تحصیلی

مقدمه

در طول سالیان گذشته بسیاری از روان شناسان این نظر را پذیرفته اند که انسان نیازمند عزت نفس است. در ادبیات روان شناختی نیز مطالب مفصلی درباره عزت نفس به چشم می خورد. هر شخصی خواستار این مهم است که به عنوان فردی با عزت نفس شناخته شود، زیرا این خصیصه به طور ناخودآگاه ویژگی های مثبت دیگری را نیز به ذهن می آورد. هنگامی که به زندگی اشخاص نامی و مشهور مراجعه می کنیم که در زمینه های علمی، هنری، اجتماعی و غیره به درجات عالی رسیده اند، در می یابیم که بیشتر آنان از اعتماد به نفس بالایی برخوردار بوده اند. با توجه به اینکه پرورش عزت نفس ریشه در دوران کودکی دارد، نقش والدین بسیار مهم است اگرچه والدین خواهان داشتن فرزندان با عزت نفس و اعتماد به نفس بالا هستند، ولی اغلب اطلاعات لازم در جهت پرورش این ویژگی را ندارند. بدین ترتیب راهبردهای نامناسبی را به کار می گیرند. بنابراین پرورش درست عزت نفس در سال های اولیه کودکی و همچنین نوجوانی می تواند پایه های محکم و قابل اطمینانی برای فرزندانمان در سال های بعد زندگی در مواجه شدن با فشارهای گروه همسالان، مدرسه، محیط اجتماعی و غیره ایجاد کند و این فرصت را به آنها بدهد که بتوانند در رویارویی با مشکلات مختلف، از شیوه های مناسب و اصولی بهره مند گردند.

براین اساس می توان گفت هویت و عزت نفس هر دو یک شخصیت و زندگی سالم را به وجود می آورند. پژوهش های مختلف نیز بر اهمیت شکل گیری مثبت هویت و رشد عزت نفس فرد تاکید دارند. مقوله های انسانی بیشتر ارتباط حلقوی شکل با هم دارند. در این تحقیق دو مورد از متغیرهایی را که فرض می شود ارتباطی با عملکرد تحصیلی داشته باشند مورد بررسی قرار می گیرند مثل سبک های هویت و عزت نفس. در روان شناسی تربیتی، سبک به عنوان یک ساخت و مفهوم کلیدی برای تبیین و توصیف اختلالات میان افراد در زمینه یادگیری است. سبک عبارتست از یک اصطلاح فردی و خاص شامل کیفیتها، فعالیت ها در رفتار مداوم در طول یک دوره زمانی معین (امیری ده احمدی ۱۳۸۶).

سبک هویت یکی از موضوع های مهم روان شناسی رشد است که در سال های اخیر متوجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است. از اواسط دهه ی ۱۹۶۰ به بعد مطالعات بیشماری در مورد چگونگی شکل گیری هویت رد دوره نوجوانی صورت گرفته که عموماً سازه های نظری اریکسون در این مورد را تایید کرده است. از میان این مطالعات آنچه جیمز مارسیا مطرح کرده، اهمیت توصیف سازمان یافته از خود در نوجوانی و گسترش احساس عزت نفس است که بنیان شناختی شکل گیری هویت را فراهم می آورد.

اولین روان شناسی که ایجاد هویت را به عنوان مهمترین پیشرفت شخصیت در دوره نوجوانی مطرح کرده و آن را گاهی حیاتی در جهت وصول به بزرگسالی شادمانه و مولد معرفی نموده است اریکسون (۱۹۵۰ و ۱۹۶۸) است. اریکسون تاکید اساسی خود را در این دوره یعنی نوجوانی بر احراز هویت در برابر پراکندگی نقش قرار داده است.

برزونسکی (۱۹۸۹) با تاکید بر تفاوت های فردی در شکل گیری هویت، بیان می کند که نوجوانان در رویارویی با مسائل مربوط به خود و هویت، چهار جهت گیری متفاوت با چهار سبک پردازش هویتی مختلف را انتخاب می کنند: سبک اطلاعاتی، سبک هنجاری، سبک سردرگم/اجتنابی و تعهد (شکرشکن، امیدیان، نجاریان، حقیقی، ۱۳۸۱). به کمک هویت است که افراد به تعریفی از خویشتن می رسند که اگر این تعریف با واقعیت اجتماعی آنها در تعارض باشد، حالت هایی چون عدم پختگی، فشار روانی و مشکلات رفتاری را تجربه می کنند. اگر فرایند هویت یابی نوجوانان مختل شود. نوجوانان دچار آشفتگی هویت یا آشفتگی نقش اجتماعی خود خواهند شد که می تواند سبب بزهکاری، ناسازگاری های اجتماعی، اختلال در هویت جنسی و حملات روان پریشانه گردد (شکرشکن، امیدیان، نجاریان، حقیقی ۱۳۸۱). عزت نفس درجه تصویب، تایید، پذیرش و ارزشمندی است که شخص نسبت به خود احساس می کند (بیابانگرد ۱۳۷۲). عزت نفس، برابر است با خودباوری واقعی، و نه یک حالت محدود و گذرا بلکه ثابت و دائمی است (شاملو ۱۳۷۲، نقل از کیخایی ۷۹-۱۳۷۸). پژوهش های گوناگون نشان می دهند که سبک

های هویت با فرایندهای تصمیم گیری، عملکرد تحصیلی و ... مرتبط هستند و عواملی مانند فرهنگ، جنسیت، سن، رشته ی تحصیلی و ... سبک های هویت افراد را تحت تاثیر قرار می دهد (شکری و همکاران، ۱۳۸۶). برخی دیگر بیان داشته اند بین احساس هویت و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان پسر و دختر رابطه وجود دارد (نوروزی، ۱۳۸۷).

تحقیقات نشان می دهد دانش آموزی که دچار افت تحصیلی شده یا در ارتباط با انتظارات تحصیلی خود شک می کنند، به طور قابل توجهی عزت نفس خود را از دست می دهند (فتحی، ۱۳۸۲). عزت نفس از دیگر مولفه های موثر بر عملکرد تحصیلی می باشد. وجود رابطه مثبت بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در پژوهش های زیر گزارش گردیده است. اسمیت (۱۹۵۹) در پژوهش خود به بررسی ارتباط بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پرداخت و به این نتیجه دست یافت که عزت نفس با پیشرفت تحصیلی ارتباط مثبت دارد. همچنین پورکی، ست و فیش در مروری بر تحقیقات انجام شده، همبستگی بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در مدارس عادی را گزارش کرد. و نشان داده اند که بین پیشرفت تحصیلی و عزت نفس، همبستگی بالا و پایداری وجود دارد (صدرالسادات و شمس اسفند آباد، ۱۳۸۰). توجه به یافته های فوق نشان دهنده ی موثر بودن دو مولفه سبک های هویت و عزت نفس در عملکرد تحصیلی نوجوانان می باشد. مولفه هایی که شناخت بهتر و کامل تر آنها و تاثیراتشان می تواند به عملکرد موفقیت آمیز نوجوانان به خصوص در شرایط آموزشی کمک نماید. اریکسون (۱۹۶۸) نقل از فیست و فیست، ۲۰۰۲؛ ترجمه سیدمحمدی، ۱۳۸۷) بحران روان- اجتماعی دوران نوجوانی را هویت در برابر بی هویتی می داند و معتقد است رشد سالم نوجوان نیازمند حل موفقیت آمیز این بحران است. برزونسکی که براساس دیدگاه شناختی- اجتماعی به هویت می نگرد، معتقد است نوجوان باید نوعی چهارچوب شناختی یا سبک هویت داشته باشد تا در مواقع تصمیم گیری به آن مراجعه نموده و مرجع عملکردهایش در طول زندگی باشد. بررسی های گوناگون روان شناسی نشان می دهد که چنانچه نیاز به عزت نفس ارضا نشود نیازهای گسترده تر نظیر آفریدن، پیشرفت و یا درک استعداد بالقوه محدود می ماند. (کلمز، ۱۳۷۵) خانواده ها، معلمین و مدارس نقش چشمگیری در شکل گیری این مفاهیم ایفا می نمایند. برزونسکی (۲۰۰۳ و ۲۰۰۵) در چهارچوب رویکرد شناختی - اجتماعی، مفهوم هویت را به عنوان یک نظریه خود مطرح کرد. نظریه خود یک ساختار مفهومی است که از مجموعه اصول، پیش فرض ها و سازه های مرتبط با خود در تعامل با دنیای اطراف تشکیل شده و شامل دانش رویه ای با روان بنه های بازنمایی با سازه های فردی است که برای درک و معنا دهی به حوادث و تجربه های فردی به کار می رود (حجازی و همکاران، ۱۳۸۶)

شهرآرای، شکری، دانشورپور و دستجردی (۱۳۸۶) به بررسی تفاوت های فردی در سبک های هویت و عملکرد تحصیلی نقش تعهد هویت و بهزیستی روان شناختی پرداختند. نتایج حاصل نشان دهنده رابطه مثبت بین سبک های هویت و پیشرفت تحصیلی با واسطه قرار گرفتن این دو متغیر بود یا به عبارتی دیگر تعهد هویتی و مقیاس های شش گانه بهزیستی روان شناختی توانست واسطه در پژوهش فوق قرار گیرد. حمیدی (۱۳۸۰) بررسی و مقایسه احساس هویت در میان دانش آموزان تیز هوش و عادی مقطع متوسطه استان تهران که بین دانش آموزان تیزهوش و دانش آموزان عادی در برخی از زیر مقیاس های هویت تفاوت معنی داری وجود دارد و در برخی دیگر تفاوت معنی داری وجود ندارد. پورکی، ست و فیش در مروری بر تحقیقات انجام شده، همبستگی بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در مدارس عادی را گزارش کرده و نشان داده اند که بین پیشرفت تحصیلی و عزت نفس، همبستگی بالا و پایداری وجود دارد (صدرالسادات و شمس اسفندآباد، ۱۳۸۰). اسراموا و همکاران (۲۰۰۸) طی پژوهشی به تحلیل شناختی اجتماعی سبک های هویت برزونسکی در نوجوانان اسلواکی پرداختند. این پژوهش که قصد بررسی رابطه سبک ها با یکدیگر و با تعهد را داشت نشان داد که نوجوانان دارای سبک اطلاعاتی به علت مسأله دار بودن نشان و سطح بالای اعتماد و تعهد جهت رسیدن به موفقیت در عرصه تحصیل تلاش می نمایند و در نهایت از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردارند.

تحقیق حاضر به منظور بررسی سبک های هویت و عزت نفس با عملکرد تحصیلی در دانش آموزان مقطع پیش دانشگاهی شهرستان ایذه انجام می گردد و هدف تعیین و بررسی رابطه سبک های هویت متفاوت و عزت نفس با عملکرد تحصیلی است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش های توصیفی- همبستگی (غیر آزمایشی) است که محقق بدون هیچ گونه دخل و تصرف در متغیرهای تحقیق فقط وضعیت موجود را بررسی می کند. هدف این تحقیق، بررسی رابطه بین متغیرهاست و از نوع پژوهش های همبستگی که یکی از زیر مجموعه های پژوهش های توصیفی است، می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر کلیه دانش آموزان عادی دختر و پسر مقطع پیش دانشگاهی (چهارم دبیرستان) شهرستان ایذه می باشد که تعداد آنها ۷۵۰ نفر (۴۵۰ نفر دختر و ۳۰۰ نفر پسر) است. براساس فرمول کرجسی و مورگان حجم نمونه ۲۲۲ نفر از دانش آموزان انتخاب گردید و با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای تک مرحله ای پرسشنامه های سبک هویت (...) و عزت نفس در بین دانش آموزان توزیع گردید. در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار ... در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در سطح آمار توصیفی با تهیه جداول توزیع فراوانی و در سطح نمودارهای آماری میانگین ضریب همبستگی پیرسون و آزمون معنی دار بدون ضریب همبستگی استفاده گردیده است. برای آزمون فرضیه ها از تحلیل رگرسیون چند گانه (گام به گام)، آزمون . و تحلیل واریانس یک راه استفاده شده است.

یافته ها

از بین دانش آموزان پیش دانشگاهی مورد بررسی ، ۷۵ نفر (۸/۳۳ درصد) پسر و ۱۴۷ نفر (۲/۶۶ درصد) دختر می باشد. از بین دانش آموزان پیش دانشگاهی مورد بررسی ، ۸۸ نفر (۳۶ درصد) رشته انسانی ۹۳ نفر (۹/۴۱ درصد) رشته تجربی و ۴۹ نفر (۱/۲۲ درصد) رشته آنها ریاضی می باشند. عملکرد تحصیلی ۱۹ نفر (۶/۸ درصد) پائین، ۱۰۲ نفر (۹/۴۵ درصد) متوسط و ۱۰۱ نفر (۵/۴۵ درصد) بالا ارزیابی شده اند.

بین سبک های هویت و عزت نفس دانش آموزان پیش دانشگاهی رابطه وجود دارد.

جدول ۱. تحلیل واریانس

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	مقدار -.
رگرسیون	۲۹۷۰/۱۱۶	۴				
باقیمانده	۱۳۹۶۳/۸۶۶	۲۱۷				
جمع	۱۶۹۳۳/۹۸۲	۲۲۱	۰/۴۱۹	۰/۱۷۵	۱۱/۵۳۹	۰/۰۰۱

با فرض اینکه .. درصد واریانس مشترک بین سبک های هویت با عزت نفس دانش آموزان پیش دانشگاهی در جامعه مورد بررسی باشد، فرضیه های آماری آزمون، به صورت زیر می باشند:

.....
.....

برای محاسبه فرضیه تحقیق از آزمون همبستگی رگرسیون چند متغیره استفاده شده است ، در جدول تحلیل واریانس رگرسیونی ، چون $P < 0/05$ مقدار محاسبه شده در آزمون ، برابر با $0/001$ و کوچکتر از سطح معنی داری $0/05$ است ، لذا در این سطح ، فرضیه صفر رد می شود و فرضیه یک تائید می شود ، یعنی مدل رگرسیونی خطی معنی دار است، و در نتیجه حداقل یک متغیر از سه متغیر (سبک هویت اطلاعاتی ،هنجاری ،سردرگم و اجتنابی) ، با عزت نفس دانش آموزان پیش دانشگاهی رابطه خطی معنی دار دارد .

بین سبک های هویت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی رابطه وجود دارد.

جدول ۲: تحلیل واریانس

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	- مقدار
رگرسیون	۱۱۵/۷۵۸	۴	۰/۳۵۴	۰/۱۲۵	۷/۸۷۱	۰/۰۰۰
باقیمانده	۸۰۷/۰۹۱	۲۱۷				
جمع	۹۲۲/۸۵۰	۲۲۱				

با فرض اینکه .. درصد واریانس مشترک بین سبک های هویت با عملکرد تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی در جامعه مورد بررسی باشد،فرضیه های آماری آزمون ،به صورت زیر می باشند:

.....
.....

برای محاسبه فرضیه تحقیق از آزمون همبستگی رگرسیون چند متغیره استفاده شده است ، در جدول تحلیل واریانس رگرسیونی ، چون $P < 0/05$ مقدار محاسبه شده در آزمون ، برابر با $0/000$ و کوچکتر از سطح معنی داری $0/05$ است ، لذا در این سطح ، فرضیه صفر رد می شود و فرضیه یک تائید می شود ، یعنی مدل رگرسیونی خطی معنی دار است، و در نتیجه حداقل سه متغیر از چهار متغیر (سبک هویت اطلاعاتی ،هنجاری ،سردرگم و تعهد) ، با عملکرد تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی رابطه خطی معنی دار دارد .

جدول ۳. آماره های آزمون همبستگی بین عزت نفس با عملکرد تحصیلی دانش آموزان

آزمون متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کوواریانس		همبستگی پیرسون
			
عزت نفس	۱۶/۱۰۳	۲/۰۴۳	-۲/۱۱۶	-۰/۱۱۸	۰/۰۴۹
عملکرد تحصیلی	۲۳/۰۰۹	۸/۷۵۳			

جهت بررسی سئوال تحقیق از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. همانطور که نتایج نشان می دهد ضریب همبستگی بدست آمده در همبستگی پیرسون برابر با $0/118-$ است که مقدار معنی داری در سطح $0/05$ برابر با $0/049$ می باشد. لذا فرض صفر رد می شود و فرضیه یک تائید می شود. با توجه به این نتایج می توان گفت که بین عزت نفس با عملکرد تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی یک نوع همبستگی منفی وجود دارد؛ یعنی هرچه عزت نفس دانش آموزان پیش دانشگاهی پائین تر باشد میزان عملکرد تحصیلی آنها پائین تر خواهد آمد.

بحث و نتیجه گیری

توسعه و ترقی جامعه زمانی تضمین خواهد شد که ابتدا توانایی های نهفته هر کسی به اندازه کافی شناخته شده و سپس در جهت مناسب هدایت گردد. چنانچه سطح عزت نفس و نوع سبک هویتی که هر دانش آموز دارد مشخص شود و آموزشی متناسب با ویژگی های شخصیتی به دانش آموزان داده شود موجب به وجود آمدن وضعیت بهتری در مدارس و ایجاد شور و هیجان بیشتری در دانش آموزان می شود، زیرا با شناخت بهتر دانش آموزان می توان به تفاوت های فردی آنها توجه کرد و متناسب با میزان عزت نفس و شیوه استفاده از سبک های هویتی که متناسب با نگرش و وضعیت او باشد، سعی در به کارگیری درست و رشد آنها داشت. نوجوانان و جوانان به عنوان مهمترین عناصر در تعلیم و تربیت همواره موضوع چالش های اساسی نظام در آموزش و پرورش بوده اند. بنابراین شناخت ویژگی ها، توانایی ها، میزان عزت نفس و همچنین سبک هویت آنان یکی از زمینه های موثر در رشد و توسعه آموزش عالی هر کشوری، در تمامی ابعاد خدماتی است، زیرا با شناخت بهتر دانش آموزان می توان به تفاوت های فردی آنها توجه کرد و متناسب با میزان عزت نفس و شیوه استفاده از سبک های هویتی که متناسب با نگرش و وضعیت او باشد، سعی در به کارگیری درست و رشد آنها داشت. توسعه و ترقی جامعه زمانی تضمین خواهد شد که ابتدا توانایی های نهفته هر کسی به اندازه کافی شناخته شده و سپس در جهت مناسب هدایت گردد. اگر سطح عزت نفس و نوع سبک هویتی که هر دانش آموز دارد مشخص شود و آموزشی متناسب با ویژگی های شخصیتی به دانش آموزان داده شود موجب به وجود آمدن وضعیت بهتری در مدارس و ایجاد شور و هیجان بیشتری در دانش آموزان می شود. همچنین آموزش مناسب به دانش آموزان می تواند منجر به پرورش استعدادهایی متناسب با نیازهای کشور در حوزه های مختلف گردد. ایجاد شور و شوق در آموزش موجب رشد علمی می گردد، رشد علمی و کم شدن افت تحصیلی نیز موجب کم شدن خسارت آموزشی است. این دلیل نیز باعث تقویت روحیه معلمان و دانش آموزان، افزایش عزت نفس و استفاده مناسب از سبک های هویت در موقعیت های گوناگون می شود. افرادی که دچار افت تحصیلی می شوند، عموماً دارای کمبود اعتماد بنفس و بلند همتی اند و احساس فقدان شایستگی فردی می کنند. بنابراین احساس عدم شایستگی افسردگی شده و افسردگی نیز مانع عملکرد مطلوب می شود. مطالعات همچنین نشان می دهد که پیشرفت تحصیلی نیز در سطح عزت نفس موثر است. عملکرد موفق تحصیلی باعث افزایش عزت نفس می شود. بر همین مقیاس، عملکرد ضعیف تحصیلی باعث تضعیف عزت نفس می شود (فتیحی، ۱۳۸۲). به پژوهشگران پیشنهاد می شود در تحقیقات آتی به بررسی موضوع این تحقیق در مقاطع مختلف تحصیلی و در سطح ملی و منطقه ای بپردازند و با افزودن متغیرهای دیگری از جمله وضع اقتصادی، فرهنگی، خانوادگی، تحصیلات والدین و ... پژوهش جامع تری ارائه دهند.

- با توجه به اهمیت موضوع این تحقیق، پیشنهاد می شود پژوهشگران در زمینه رابطه سبک های هویت و عزت نفس دانش آموزان پیش دانشگاهی با میزان قبولی آنان در دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی، تحقیقاتی به عمل آورند. با عنایت به ارتباط بین سبک هویت، عزت نفس و عملکرد تحصیلی لازم است والدین و مربیان تعلیم و تربیت در خلق الگوهای انگیزشی مثل شناسایی اهداف جدید، ترغیب ها و پاداش ها بکوشند.

منابع

- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۲). روش های افزایش عزت نفس در کودکان و نوجوانان. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، چاپ اول.
- شاملو، سعید (۱۳۷۲)، مکتب ها و نظریه ها در روان شناسی شخصیت، تهران: انتشارات رشد.
- شکری، امید؛ شهرآرای، مهرناز؛ دانشورپور، زهره؛ دستجردی، رضا. تفاوت های فردی در سبک های هویت و عملکرد تحصیلی: نقش تعهد هویت و بهزیستی روان شناختی. مجله پژوهش در سلامت روانشناختی. دوره اول. شماره اول، بهار ۱۳۸۶، ص ۳۰-۱۴.
- فتحی، حیدر (۱۳۸۲)، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی، مجله شماره ۲۹۱، ص ۴۸-۴۶
- فیست، جس؛ فیست، گریگوری (۲۰۰۲)، نظریه های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۸۷)، تهران: نشر دوران
- کیخایی، اکبر (۷۸-۷۹)، بررسی رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیز هوش و مقایسه آن با دانش آموزان عادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند.
- -حجازی، الهه؛ فارسی نژاد، معصومه؛ عسگری، علی (۱۳۸۶). سبک های هویت و پیشرفت تحصیلی: نقش خودکارآمدی تحصیلی، مجله روان شناسی ۴۴، سال یازدهم، شماره ۴، ۴۱۳-۳۹۴.
- -شکرکن و همکاران (۱۳۸۱)، بررسی سبک های هویتی و التزام عملی به اعتقادات مذهبی.
- -شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۴). روان شناسی رشد نوجوان، دیدگاه تحولی. تهران: انتشارات علم.
- -صدرالسادات، جلالی، شمس اسفندآباد، حسن (۱۳۸۰)، عزت نفس با نیازهای ویژه، تهران: انتشارات علوم بهزیستی و توان بخشی.

-
-
-
-

-
-

